

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مبانی و روش تدریس تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی

درس‌نامه دوره‌های تربیت معلم

رشته آموزش ابتدایی

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی

نام کتاب : مبانی و روش تدریس تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی - ۶۰۰۱

مؤلفان : محمد مهدی اعتصامی، سعید راصد

ناظر : یدالله رهبری‌نژاد

ویراستار ادبی : سیداکبر میرجعفری

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،

وب سایت : www.chap.sch.ir

صفحه‌آرا : صغری عابدی

ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

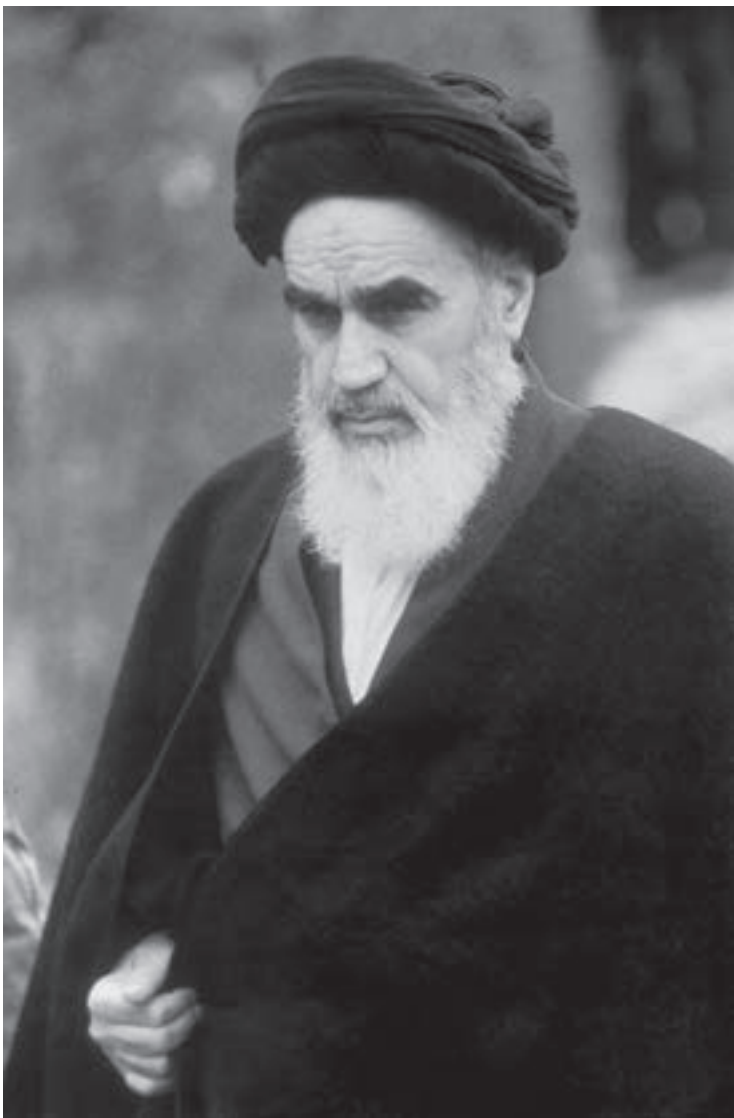
تلفن : ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۱۳۴۴۵/۶۸۴

چاپخانه : کاج

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ اول ۱۳۹۰

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۰-۱۸۰۵-۰۵-۹۶۴ - ISBN 964-05-1805-0

اساس عالم بر تربيت انسان است. انسان عصاره‌ی همه‌ی موجودات است و فشرده‌ی تمام عالم است و انبيا آمده‌اند برای اين که اين عصاره‌ی بالقوه را بالفعل کنند و انسان يک موجودی الهی بشود که اين موجود الهی تمام صفات حق تعالی در اوست و جلوه‌گاه نور مقدس حق تعالی است.

امام خميني

بخش اوّل : مبانی و کلیات

۲	فصل اوّل : مبانی تربیت اسلامی
۳	۱- چیستی تربیت در اسلام
۴	۲- ویژگی‌های انسان
۷	۳- فرایند شکل‌گیری رفتار در انسان
۱۱	۳-۱- رابطه‌ی میان عقل و قلب و اعضا
۱۲	۴- مراتب تربیت
۱۳	۴-۱- تربیت عقل
۱۴	۴-۱-۱- ثمرات تربیت عقل
۱۷	۴-۱-۲- چگونگی تربیت عقل
۱۹	۴-۲- تربیت قلب
۲۱	۴-۲-۱- چگونگی تربیت قلب
۲۳	۵- ابعاد تربیت دینی
۲۶	۵-۱- تربیت عبادی
۲۸	۵-۲- تربیت اخلاقی
۲۹	۵-۲-۱- فضایل زیربنایی تربیت
۳۰	۵-۳- تربیت علمی

۳۱	۴-۵- تربیت زیبایی‌شناختی
۳۳	۵-۵- تربیت خانوادگی
۳۳	۵-۶- تربیت اجتماعی
۳۴	۵-۷- تربیت مالی و اقتصادی
۳۵	۵-۸- تربیت مهارت‌ها و فنون
۳۶	۵-۹- تربیت جسمانی
۳۷	۶- رویکرد تربیت دینی : فطرت‌گرای توحیدی
۳۸	۶-۱- ویژگی‌های فطری انسان
۴۱	۶-۲- اصول منتج از رویکرد فطرت‌گرای توحیدی
۴۱	۶-۲-۱- توجه به حقیقت کمال‌گرای انسان
۴۲	۶-۲-۲- توجه به عقلانیت و تفکر
۴۴	۶-۲-۳- جمع میان عقل و عرفان
۴۵	۶-۲-۴- توجه به بُعد زیباگرایی انسان
۴۶	۶-۲-۵- توجه به رشد معتدل و همه‌جانبه‌ی انسان

۴۷	فصل دوم : ویژگی‌های روان‌شناختی یادگیرنده
۴۸	۱- ویژگی‌های عمومی کودکان
۵۵	۲- درک کودکان از برخی مفاهیم دینی
۵۶	۲-۱- درک کودکان از مفهوم خدا
۵۶	۲-۲- درک کودکان از مفهوم پیامبری و امامت
۵۷	۲-۳- درک کودکان از زندگی پس از مرگ
۵۷	۲-۴- درک کودکان از مفاهیم اخلاقی

۵۸	فصل سوم : نقش و مسئولیت عوامل مؤثر در تربیت دینی
۵۹	۱- خانواده
۵۹	۲- معلم

بخش دوم : برنامه‌ی درسی تربیت دینی در دوره‌ی ابتدایی

۶۵	فصل اول : عناصر اصلی برنامه
۶۵	۱- هدف
۶۸	۲- محتوای یاددهی - یادگیری در تعلیم و تربیت دینی
۸۹	۳- روش‌های یاددهی - یادگیری
۹۶	۴- ارزش‌یابی

۹۹	فصل دوم : مواد تعلیمی و تربیتی در برنامه درسی دینی
۹۹	۱- کتاب درسی
۱۰۲	۲- کتاب کار
۱۰۴	۳- کتاب راهنمای معلم
۱۰۵	۴- رسانه‌ها و نرم‌افزارها

بخش سوم : بررسی یک واحد یادگیری

۱۰۷	فصل اول : بررسی یک واحد یادگیری
۱۰۷	۱- تعیین هدف واحد تدریس
۱۰۸	۲- موقعیت واحد تدریس و ارتباط آن با واحدهای تدریس سال‌های قبل
۱۱۰	۳- توجه به پیش‌دانسته‌های ضروری دانش‌آموز درباره‌ی واحد یادگیری
۱۱۱	۴- استخراج و تعریف مفاهیم کلیدی و بیان اصطلاحات خاص درس
۱۱۲	۵- چگونگی نحوه‌ی گسترش مفاهیم در یک درس و دست‌یابی به مفهوم موردنظر

۱۱۶	فصل دوم : طراحی آموزشی چگونه و چرا؟
۱۱۶	۱- طراحی آموزشی (طرح درس)

۱۲۲	فصل سوم : الگوهای نمونه تدریس
-----	-------------------------------

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

دین اسلام، برنامه‌ی زندگی انسان‌ها برای رسیدن به کمال و رستگاری است که خدای متعال به وسیله‌ی پیامبر گرامی اسلام - صلی الله علیه و آله - به ما عطا فرموده است. برنامه‌ی تربیتی خانواده‌ی مسلمان و جامعه‌ی اسلامی، نتیجه‌اش خوشبختی واقعی و سعادت همیشگی است. به طور طبیعی، آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران باید چنین برنامه‌ای را در مدارس اجرا کند تا مسئولیت خود را در برابر خداوند به‌خوبی انجام داده باشد.

معلم، به‌عنوان محور تربیت در مدرسه، بار اصلی این مسئولیت را بر دوش گرفته است و همان‌طور که پدر و مادر باید در پیشگاه خداوند پاسخ‌گوی رفتار تربیتی خود باشند، معلم نیز چنین وظیفه‌ای را بر عهده دارد. بدیهی است که انتخاب شغل معلمی با سایر مشاغل تفاوت بنیادی دارد. در این شغل، سروکار انسان با کارخانه و تجارت و درخت و حیوان و نظایر آن نیست. حتی مانند پزشک هم نیست که موضوع فعالیتش بیماری‌های بدن انسان است. معلم با حقیقت انسان و سرنوشت ابدی او سروکار دارد و به میزانی که در ایفای این مسئولیت درست عمل کند، پاداش غیرحساب خداوند را به دست آورده، و به میزانی که کوتاهی نماید در خسران ابدی گرفتار خواهد شد.

از این رو، توجه به نکات زیر ضروری است :

۱- دوره‌ی ابتدایی، یکی از دوره‌های مهم شکل‌گیری شخصیت و منش فرزندان ماست. هر خلق و خویی که دانش‌آموزان در این سنین کسب کنند، به سختی از آن جدا می‌شوند و تغییر آن‌ها کاری بس دشوار می‌نماید.

۲- معلم دوره‌ی ابتدایی سرمشق و اسوه‌ی دانش‌آموزان خود است و خواسته یا ناخواسته بر دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. بنابراین، علاوه بر کسب دانش و مهارت معلمی باید بکوشیم حالات و رفتار خود را ارزیابی کنیم و به منش و کنشی متناسب با مسئولیت خود برسیم.

۳- تربیت دینی، اختصاصی به ساعت و درس دینی ندارد. در تمام ساعاتی که دانش‌آموز در مدرسه حضور دارد و ما با او سروکار داریم، او در حال تربیت شدن است. از این رو، باید برنامه‌ای برای تمام ساعات حضور دانش‌آموز در مدرسه داشته باشیم و از همه‌ی فرصت‌ها بهره ببریم.

۴- همان‌طور که آشنایی با اصول اعتقادی دین و سایر معارف آن برای خودمان ضروری است، اکنون که شغل معلمی را انتخاب کرده‌ایم، این آشنایی ضروری‌تر خواهد بود. چه بسا دانش ناقص ما

درباره‌ی یک موضوع دینی، سبب گمراهی یا بی‌ رغبتی دانش‌آموز به دین شود. یا یک موضوع دینی را به صورت غلط فرا بگیرد و به همان صورت عمل کند. خواندن صحیح نماز، توانایی بر قرائت قرآن و شناخت درست توحید، معاد، نبوت و امامت از ضروریات اولیه‌ی تربیت دینی است.

۵- آشنایی با سؤال‌های دینی دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی و چگونگی پاسخ‌گویی درست به آن‌ها باید از هم‌اکنون شروع شود. پاسخ به این سؤال‌ها باید بسیار دقیق صورت بگیرد و هرگونه اشتباهی در آن، می‌تواند به رفتار نامناسبی در دانش‌آموزان منجر شود. بی‌شک مطالعه‌ی کتاب‌هایی که در این باره نوشته شده و ارتباط با دانشمندان و اساتیدی که در این موضوع تبحر دارند، بسیار کمک‌کننده است.

۶- آشنایی با کتاب‌های مناسب برای کودکان باید از هم‌اکنون آغاز شود. خوب است فهرستی از این کتاب‌ها تهیه کنیم و در فرصت‌هایی که به دست می‌آوریم به مطالعه‌ی این قبیل کتاب‌ها بپردازیم. شعرهایی درباره‌ی خدا، معصومین بزرگوار - صلوات‌الله‌علیهم -، موضوعات اخلاقی و اجتماعی را به خاطر داشته باشیم تا به موقع خود و در لابه‌لای تدریس بتوانیم از آن‌ها استفاده کنیم.

اگر از هم‌اکنون و به تدریج کتاب‌های مورد نیاز خود را تهیه کنیم، پس از چند سال کتابخانه‌ی کوچکی در خانه خواهیم داشت که در تدریس به ما کمک خواهد کرد.

۷- کتابی که اکنون در اختیار شماست، گام کوچکی در آشنایی بیش‌تر شما با تعلیم و تربیت دینی است. این کتاب شامل دو بخش است. بخش اول درباره‌ی مبانی تعلیم و تربیت دینی و رویکرد انتخاب شده برای این درس است. بخش دوم اجزای برنامه‌ی درسی تعلیم و تربیت دینی را بررسی می‌کند و درباره‌ی اهداف، محتوا، روش‌ها و شیوه‌ی ارزش‌یابی و نیز عوامل مؤثر در تربیت دینی صحبت می‌نماید. بدین ترتیب یک طرح کلی از تعلیم و تربیت دینی ارائه می‌کند.

۸- در این کتاب، برای نشان دادن نمونه‌ها، از مجموعه کتاب‌های «هدیه‌های آسمان» که در دوره‌ی ابتدایی تدریس می‌شود، استفاده شده است. این امر به شما کمک می‌کند که از هم‌اکنون با متون درسی دوره‌ی ابتدایی آشنا شوید و آمادگی لازم برای تدریس این کتاب‌ها را به دست آورید.

از خدای بزرگ می‌خواهیم که شما را در این راه یاری کند و از هدایت ویژه‌ی خود ما را بهره‌مند سازد.